

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

самостійні рішення та найчастіше відповідальність перекладають на плечі оточуючих. Частина таких учнів добре пристосовується до оточуючих і, якщо потрібно, отримує підтримку з боку дорослих та однолітків.

Лише 5,5% усіх учнів мають високий рівень самостійності. Для них характерні незалежність у поглядах, самостійність. Ці старшокласники за власною ініціативою не шукають контакту з оточуючими, намагаються все робити самостійно (самі приймають рішення, самі вимагають його виконання, самі несуть відповідальність). Вони готові пожертвувати будь-якими зручностями заради збереження своєї незалежності. Не можна сказати, що вони зневажають людей, просто вони не потребують підтримки та схвалення з боку оточуючих.

У шкільній роботі спостерігаються деякі недоліки щодо становлення самостійності у старшокласників, особливо в сімейних та міжособистісних стосунках, а це свідчить про низький рівень самостійності в майбутньому подружньому житті, що призводить до непослідовності, хаотичності в поведінці. Але від простої здатності усвідомлювати самостійність до її перетворення у стійку якість особистості шлях нелегкий. Очевидно, що одним із головних завдань системи виховання повинно бути саме формування та розвиток самостійності як риси характеру особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. – СПб.: Питер, 2001. – 272 с.
2. Гильбух Ю.З. Як учитися і працювати ефективно. – К.: ВИПОЛ, 1994. – 116с.
3. Дидусь Н.И. Формирование самостоятельности как профессионально значимого качества личности будущего учителя: Автореф. дис. ... канд. пед. наук /КГПИ им. А.М. Горького. – К., 1988. – 23 с.
4. Головаха Е.И. Путь к зрелости: Формирование социальной зрелости советской молодежи. / В.Ю. Барков. – К.: Молодь, 1988. – 78 с.
5. Дьоміна Г.А. Розвиток особистісної зрілості старшокласників щодо подружнього життя: Автореф. дис. ... канд. психол. наук / НПУ імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2008. – 23с.
6. Зритнева Е.И. Формирование готовности старшеклассников к браку и семейной жизни: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / Северо-кавказский государственный технический университет. – Ставрополь, 2000. – 21 с.
7. Кон И.С. Открытие "Я". – М.: Политиздат, 1978. – 368 с.
8. Крайг Г. Психология развития. – СПб.: Изд-во Питер, 2000. – 992 с.
9. Поддубская Г.С. Формирование самостоятельности младших школьников: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – Минск, 1990. – 163 с.
10. Потапчук Л.В. Психологічні особливості становлення особистісної зрілості старшокласників: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07; захищена 14.06.2001. – Луцк, 2001. – 219 с.
11. Реан А.А. Личностная зрелость и социальная практика / Теоретические и прикладные вопросы психологии. – СПб.: СПбГУ, 1995. – С.34-39.
12. Хьелл Л., Зиглер Д. Теория личности. – СПб.: Питер, 1997. – 608 с.
13. Шапионов Р.М. Личностная зрелость и профессиональное самоопределение в подростковом и юношеском возрасте: Автореф. дис. ... канд. психол. наук / Санкт-Петербургский гос. университет. – СПб., 1997. – 20 с.
14. Штепа О.С. Формування особистісної зрілості у підлітковому і юнацькому віці // Соціальна психологія. – 2006., № 1. – С. 129-146.

Дегтярьов С.І.

ЧИНОВНИЦТВО НИЖЧИХ І СЕРЕДНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ. (НА ПРИКЛАДІ ТАВРІЙСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ)

Провінційне цивільне чиновництво рідко ставало предметом спеціальних досліджень науковців. Більше уваги приділялося службовцям вищих і центральних державних установ [1; 2]. У запропонованій роботі ми приділимо увагу чиновникам гімназій, повітових і приходських училищ. Метою, яку ми перед собою ставимо, є виявлення вікових особливостей, освітнього рівня та соціальної приналежності вказаних службовців на прикладі освітніх закладів Таврійської губернії станом на 1830 р.

Нами були проаналізовані формулярні списки 48 чиновників Таврійської губернії, які служили у зазначених навчальних закладах у 1830 р. За соціальною приналежністю найбільше тут служило дворян та вихідців з духовництва (27,1% та 25% відповідно) (див. таб.1).

Таблиця 1. Розподіл чиновників гімназії, повітових і приходських училищ Таврійської губернії за походженням станом на 1830р.

Дворяни	Міщани	Купці	Селяни	Духовного звання	Різночинці		
					Іноземці	Обер-офіцерські діти	Інші
13	6	1	2	12	4	6	4
27,1%	12,5%	2,1%	4,2%	25%	8,3%	12,5%	8,3%

До дворян ми віднесли у тому числі польського шляхтича (саме так він був позначений у формулярному списку) М.С.Тарнавського. Великий відсоток склали т.зв. різночинці (29,1%), тобто ті особи, які не входили до складу дворян, міщан, купців, селян, духовництва і цехових. У нашому випадку до цієї соціальної групи були віднесені іноземці, обер-офіцерські діти, колоністи і

т.зв. приказі. З-поміж 48 чиновників, їх налічувалося 14 осіб: 6 - обер-офіцерські діти, 4 - іноземці, 1 - колоніст, 1 - з "грецького стану", 1 - приказний і 1 - обиватель (останнього можна було включити практично до будь-якої іншої групи, крім дворян, але біль точна інформація про його походження відсутня, тому він і був нами зарахований до різночинців).

Окрему увагу серед вказаних чиновників привертають два вихідці з селянського середовища. Тим більше, що обидва вони спочатку були кріпаками. Один з них, Олександр Топольський вступив до Прилуцького повітового училища, яке успішно закінчив. Після цього у 1824 р. він продовжив освіту у Гімназії вищих наук князя Безбородька, де перебував до 1827 р. У 1828 р. Рада Харківського університету призначила його вчителем нижчого відділення у Олешківському повітовому училищі Таврійської губернії. І лише через рік, у 1829 р. О.Топольський "увольнен из несвободного состояния и утвержден правительствующим Сенатом в Государственной службе" [3]. Інший селянин, Омелян Антонов також отримав якісну освіту. У 1821 р. він вступив до Харківського духовного колегіуму, де закінчив курс філософії. Далі на правах приватного (вільного) слухача навчався на медичному відділенні Харківського університету. Після закінчення університету склав іспити і був затверджений учителем історії у Новозибківському повітовому училищі Чернігівської губернії. У 1830 р. переведений до Олешківського повітового училища [4]. Про звільнення О.Антонова з кріпацтва і зарахування його на державну службу у формулярному списку вказано не було, але вірогідно це сталося, оскільки він значився у документах саме як чиновник, а як наслідок, закріпачним вже не міг бути. Тим більше, що у стовпчику формулярного списку, треба вказувати, чи гідний він до продовження статської служби та підвищення чином, було позначено: "Способен и достоин".

Аналіз вікових особливостей чиновництва освітніх установ Таврійської губернії також дозволив зробити певні висновки щодо цієї групи державних службовців (див. таб.2).

Таблиця 2. Розподіл училищних чиновників Таврійської губернії за віком

19-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70
18	12	5	4	4	2	0	1	1	1
37,5%	25%	10,4%	8,3%	8,3%	4,2%	0%	2,1%	2,1%	2,1%

У формулярних списках не був вказаний вік Г.Шиманова та Ф.Бурдунова. Але, проаналізувавши час вступу обох чиновників до повітового училища (Шиманов у 1810 р., а Бурдунов - 1806 р.) і враховуючи, що до цих закладів вступали приблизно у віці 10 років, ми зробили висновок, що вік Г.Шиманова у 1830 р. становив близько 30 років, а Ф.Бурдунова - 34.

Як видно з наведеної таблиці, основна маса т.зв. училищних і гімназійних чиновників - це особи до 30 років (30 осіб). А у цілому бачимо, що чиновників старших за 50 років майже немає. Ті троє, які продовжували службу, обіймали досить високі посади: наглядач училища, почесний наглядач навчальних закладів повіту та директор училищ Таврійської губернії (або директор гімназії). Можна припустити, що, враховуючи непопулярність служби у галузі освіти, чиновники починали її у молодому віці і, вислуживши необхідні терміни, йшли у відставку. Можливий і інший варіант - дослужившись до 30-35-річного віку, чиновники могли змінювати місце служби на більш престижне (саме з цього віку помітне різке зменшення службовців).

Ми взяли на себе сміливість умовно поділити чиновників навчальних закладів Таврійської губернії на т.зв. "старе" і "нове" покоління. До першого ми віднесли осіб, починаючи з 36-річного віку й більше, до другого - до 35 років. 1830 р. цікавий тим, що у цей період у державних установах служило досить багато осіб, які отримували освіту і вступали на службу ще у кінці XVIII - на початку XIX ст. (це і є т.зв. "старе" покоління). У той же час вже з'явилася багато молодих і амбітних чиновників, які намагалися відповідати вимогам часу і значна їх частина вже отримували більш якісну освіту. До групи "старого" покоління потрапили 13 осіб, "нового" - 35.

Далі ми проаналізували освітній рівень представників обох груп і отримали цікаві результати. Виявилось, що з числа "старого" покоління (13 осіб або 100%) - 2 (15,4%) мають нижчу освіту, 5 (38,5%) - середню і лише 1 (7,7%) - вищу. Відомості про освіту п'яти службовців (38,5%) взагалі відсутні (можливо вони взагалі її не мали). Серед "нового" покоління (35 осіб або 100%) - 4 (11,4%) мали нижчу освіту, 15 (42,9%) - середню і 13 (37,1%). Відсутні відомості про освіту стосовно лише трьох (8,6%) чиновників, двоє з яких особи татарської національності і викладали саме татарську мову (див. таб.3).

Таблиця 3. Освітній рівень училищних чиновників Таврійської губернії різних вікових груп

	Вища освіта	Середня освіта	Нижча освіта	Відомості про освіту відсутні	Всього
19-35 років	13 (37,1%)	15 (42,9%)	4 (11,4%)	3 (8,6%)	35 (100%)
36-70 років	1 (7,7%)	5 (38,5%)	2 (15,3%)	5 (38,5%)	13 (100%)

З наведеного чітко видно, що серед училищного чиновництва до кінця першої третини XIX ст. різко зростає кількість осіб, які мали вищу освіту. Причому носії цієї освіти - це представники молодого (до 35 років) покоління службовців. Скорочується і кількість чиновників з нижчою освітою. Популярність отримання освіти у духовних закладах серед цивільних чиновників значно зменшилася порівняно з кінцем XVIII - першими роками XIX ст.

Щодо середньої освіти, то її популярність серед чиновників "нового" і "старого" поколінь була приблизно однаковою, але відрізнялися напрямки її отримання. З п'яти представників старшого покоління чиновників з середньою освітою троє отримували її у духовних семінаріях. А з числа 15-ти молодих чиновників з середньою освітою лише 5 закінчили духовні заклади.

В цілому освітній рівень чиновників відображений у таблиці 4:

Таблиця 4. Розподіл училищних чиновників Таврійської губернії за рівнем освіти

Нижча освіта	Середня освіта	Вища совіта	Відомості про освіту відсутні
6	20	14	8
12,5%	41,7%	29,1%	16,7%

З тих, хто навчався в університеті чи гімназіях, не всі закінчили повний курс у цих закладах. У нашому випадку декілька чиновників провчилися у них по 1-3 роки. У таких ситуаціях ми вважали їх такими, що мають середню або нижчу освіту (з огляду на рівень закладу, де вони пройшли повний курс навчання).

Осіб, які закінчили духовні семінарії чи колеґіуми, ми вважали такими, що мають середню освіту, оскільки там викладався набір предметів із загальноосвітнього курсу класичних гімназій. До того ж після закінчення цих закладів, їхніх випускників приймали до університетів.

Наприклад, К.Ніколаєв закінчив повний курс у Сімферопольському повітовому училищі, алу у Таврійській гімназії провчився лише 2 роки [5]. Щодо наглядча Бахчисарайського приходського училища Г.Гозадінова, то у формулярному списку вказано, що освіту він мав, але не вказано, у якому закладі він навчався. Ми віднесли його до тих, хто мав нижчу освіту, оскільки припускаємо, що вона була домашньою [6].

1. Зайончковский П.А. *Правительственный аппарат самодержавной России в XIX в.* / П.А.Зайончковский. - М.: "Мысль", 1978. - 288 с.

2. Троицкий С.М. *Русский абсолютизм и дворянство в XVIII в. Формирование бюрократии* / С.М.Троицкий. - М.: Издательство "Наука", 1974. - 396 с.

3. Державний архів Харківської області, ф.667 - Харківський університет, оп.285, спр.20 - О службе училищных чиновников Таврической губернии, 46 арк., арк.17зв-19.

4. Там само, арк.34зв-35.

5. Там само, арк.11зв-12.

6. Там само, арк.37зв-38.

УДК 316.77.

Дідик Л.

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС ПРО ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ТЕНДЕНЦІЇ НАСЛІДКІВ

Анотація. Засоби масової комунікації у сучасному суспільстві відіграють важливу роль як суспільний інститут, що забезпечує соціальну комунікацію, з'єднуючи між собою різні частинки соціуму. Засоби масової інформації являються важливим посередником між індивідом і світовою спільнотою, між мікросоціумом та макросоціумом. Соціальні наслідки діяльності інформаційних технологій, соціологи сучасності розглядають у двох напрямках – позитивні соціальні наслідки та негативні соціальні наслідки.

Анотація. Средства массовой коммуникации у современном обществе играют важную роль как социальный институт, который обеспечивает социальную коммуникацию, объединяет между собой разные части социума. Средства массовой информации являются важным посредником между индивидом и мировым сообществом, между микросоциумом и макросоциумом. Социальные последствия деятельности информационных технологий, социологи современности рассматривают у двух направлениях – положительные социальные последствия и отрицательные социальные последствия.

Актуальність. Сучасний стан розвитку цивілізації характеризується поетапним переходом до нового типу суспільного устрою – так званого інформаційного суспільства. Наслідки цього процесу проявляються в пришвидшеній інформатизації всіх сфер діяльності, утворення єдиного інформаційного простору, а також у збільшенні доступності різних видів інформації і розширення потенційної аудиторії.

На сьогоднішній день, засоби масової інформації відіграють важливу роль як суспільний інститут, що забезпечує соціальну комунікацію, з'єднуючи між собою різні частинки соціуму. Засоби масової інформації являються важливим посередником між індивідом і світовою спільнотою, між мікросоціумом та макросоціумом. У цьому контексті є дуже актуальним тема соціальних наслідків розвитку комунікативних технологій.

Проблемна ситуація. Розвиток комунікаційних технологій в сучасному суспільстві значно зростає і це не є однозначно позитивний процес тому, що комунікаційні технології в значній мірі визначають стиль життя сучасних людей, систему цінностей, якою люди починають керуватися при виборі моделі повсякденної поведінки.

Соціальні наслідки такого визначення соціологи розглядають у двох напрямках – позитивні соціальні наслідки та негативні соціальні наслідки. Зміст негативних соціальних наслідків дуже добре презентується у працях Д. Белла і А. Тоффлера, вони відзначають неготовність сучасного суспільства і сучасної людини до сприйняття дуже великої кількості інформації, і розмаїття інформаційно-комунікативних технологій, окрім того, що сучасне суспільство і людина не готові до сприйняття нових інформаційних технологій – виникають інноваційні моделі асоціальної поведінки. Тут іде мова, про інтернет-залежність, провокацію, аутизм, кримінальну поведінку в соціальних мережах, різновиди кримінальних дій (викрадення фінансових ресурсів) [1,24].

Позитивні наслідки розвитку комунікативних технологій – це зростання можливостей соціального контролю суспільства над владою, великі можливості мобільної інтеракції (мобільний телефон, планшет, сипнет, скайп), руйнування дистанцій фізичного простору (відчуття присутності, особистісного контакту, хоча співрозмовники знаходяться на відстані тисяч кілометрів один від одного), інтенсивний розвиток освітніх можливостей.